

להיכנס להריון כשיש חשש סיכון

שלום כבוד הרב שליט"א

שאלתי נוגעת לקבלת החלטה בעניין לידת ילדים נוספים ואבקש לקבל עצה ע"פ דעת תורה. לאחר שהרופאים המליצו להמנע מהריון נוסף.

א. אני בת כמעט 38 ונשואה לבעלי שיחי' בן 36 כבר 14 שנים ויש לנו ברוך השם חמישה ילדים בריאים ומקסימים.

ב. מגיל 14 אני לוקה במחלת כליות המוגדרת רפואית כ"נפרוטיק סינדרום" התסמין העיקרי של מחלה זו באה לידי ביטוי ע"י חלבון גבוה בשתן. בשנים הראשונות של המחלה גובה החלבון הגיע ל 13 גרם ו 10 השנים האחרונות החלבון לא היה גבוה יותר מ 1 גרם ב"ה כאשר בתקופה האחרונה הוא נע בין חצי גרם ל 800 מ"ל.

ג. הייתי מטופלת בפרדניזון עד לפני כ 4 שנים וב"ה היום זה יציב יחסית בלי תרופות וזה יציב גם בתקופות הריון ולידה. הרופא המטפל מגדיר את מצב המחלה אצלי כ"רדומה".

ד. רצוננו עז להביא בעז"ה לפחות עוד ילד אחד לעולם.

ה. בכל ההריונות הקודמים הרופאים לא אמרו להמנע מהריון למרות שהם כן אמרו שיש בכך סיכון בגלל המחלה.

הרופא תמיד עודד ואמר שההריון משפיע על החלבון שלי לטובה ומוריד את ערכיו. אך פחדו מהסיכונים.

ו. הנפרולוג שמטפל בי בשנים האחרונות, ד"ר ש. אומר ע"פ השקפת עולמו שיש לנו מספיק ילדים ואין סיבה לקחת סיכון נוסף ועל כן ממליץ להמנע מהריונות נוספים.

ז. בעקבות הפצרתנו ד"ר ש. הפנה אותנו לקבלת חוות דעת נוספת מאת פרופ' ר. מבי"ח הדסה שטיפלה בי בשנים הראשונות של המחלה. פרופ' ר. אמרה כי העניין נתון להחלטה שלנו ואין ספק שיש בכך סיכון ואף סיכון גבוה מהריונות קודמים בגלל הגיל.

ח. הפרופ' טענה שהמחלה עברה ונשארו רק שאריות מהמחלה שכדאי לטפל בתרופות במידה ואחליט לא להכנס להריון כעת.

ט. הרופאים המטפלים הסבירו לנו מספר פעמים לאורך תקופת המחלה כי אין מספיק ידע רפואי בדבר ההשפעה של הריונות על המחלה וכי לא ידוע על מקרה של אשה הלוקה במחלה זו שהתנסתה בריבוי הריונות.

למעשה המחלה השתפרה (החלבון ירד) בזמן ההריונות, הנפרולוגים אינם מומחים בגניקולוגיה.

י. לפני מספר שנים התייעצנו עם גניקולוג ד"ר ס. מבי"ח "שערי צדק" שקבע שאין הוא רואה סיכון בהריון למרות המחלה, וזאת כאשר הכניסה להריון היא כאשר מצב המחלה יציב.

י"ב. אבקש לדעת האם ע"פ דעת תורה מותר וכדאי לנו להכנס להריון נוסף?

בכבוד רב

א.ר.

תשובה

נשאלנו בעבר בשאלה דומה (שיעורי תורה לרופאים ח"ד סימן רכא): אשה הסובלת מ"דיסקוס", [תיסמונת כאבי גב תחתון" - Protruding Intervertebral Disc] נמצאת בתחילת הריונה. רופא גניקולוג שבדקה, קבע כי עליה להפסיק את ההריון המסכן את חייה. רופא נויורולוג שבדקה, קבע שאין נשקפת סכנה לחייה, וסביר מאד שתוכל בס"ד לסיים את ההריון בהצלחה. ומעתה יש לשאול מה יהי' במקרה אחר, כששני רופאים אומרים להפסיק את ההריון, ואחד אומר להמשיך, והאשה רוצה להמשיך, האם יש לה רשות לכך?

והשבנו: נאמר בשו"ע (או"ח סימן תריח ס"ב): "רופא אחד אומר שצריך [החולה לאכול ביום הכיפורים], ורופא אחד אומר אינו צריך [לאכול, ויכול לצום], מאכילים אותו ביום הכיפורים", משום שספק נפשות להקל.

הלכה זו נאמרה כאשר בפנינו מצות צום, ביום הכיפורים, ולעומתה ספק נפשות, בזה מכריעה התורה שחיי ישראל עדיפים. ובענייננו, כשנחלקו הרופאים אם להמשיך את ההריון או להפסיקו, ושתי נפשות עומדות על כף המאזניים - חיי האם מול חיי עובר, נפסקה הלכה שחיי האם קודמים, כמבואר במסכת אהלות (פ"ז משנה ו'): "האשה שמקשה לילד מחתכין את הולד במעיה, ומוציאין אותו אברים אברים, מפני שחייה קודמין לחייו".

לאור זאת נראה בענייננו שאין להמשיך את ההריון. ובפרט לאור מה שהורה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן הורה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שאין האם חייבת להכניס עצמה לספק סכנה, ולהינתח למען הצלת העובר, כשם שאין אדם חייב להכניס עצמו לספק סכנה, כדי להציל אחרים מסכנה. וכל שכן להצלת עובר דאין הוא עדיין נפש ואינו בחזקת חיים.

ולכן גם לדברי הרופא המצדד בהמשך ההריון וממליץ על ניתוח בשעת הצורך, אין האשה חייבת בכך, ומותר לה להפסיק את ההריון. כל זה באופן של חוות דעת של רופא אחד נגד רופא אחד. אמנם, כאשר שני רופאים הביעו את דעתם, שאפשר להמשיך את ההריון, ולעומתם ניצב רופא אחד, הסובר שיש להפסיק את ההריון, נקוט כלל בידנו - "אין דבריו של אחד נגד שנים", ובטלה דעתו כלפי דעתם, כמבואר בהלכות יום הכיפורים.

אמנם בעבר הובא לפנינו מקרה, בו הורו שני רופאים להפסיק את ההריון, רופא אחד הורה להמשיך את ההריון, והאשה בקשה להמשיך. הבאנו את השאלה לפני מו"ר הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל לשאול את פיו אם הדבר מותר, והשיב: לפני שנים רבות התעוררה שאלה בדבר אשה הרה, שסבלה מיתר לחץ דם, וגם מבעיות קרדיולוגיות. שני רופאים אמרו שחייבים להפסיק את ההריון, ואילו רופא אחד חיווה דעתו שאפשר להמשיך, ושאלו את החזון איש זצ"ל האם חייבת להפסיק את ההריון, שהרי נפסקה הלכה בשו"ע (או"ח סימן תריח) שאין דבריו של אחד במקום שנים. והשיב החזון איש שהרשות נתונה לאשה להמשיך את ההריון, אם היא רוצה בו. [ומעיד הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל שההריון עלה ב"ה יפה, ולאם ולבנה שלום. הבן כבר זכה לראות נכדים, והאם-נינים. והבן שנולד משמש כמורה הוראה גדול בישראל].

והדברים צריכים ביאור, הרי שנינו שאין דבריו של אחד במקום שנים, ואם כן כששני רופאים אומרים שהאם בסכנה, אסור לנו לסמוך על הרופא הסבור שאפשר להמשיך, וכיצד הורה החזון איש זצ"ל שהאשה רשאית להמשיך?

יש להשיב:

כל העוסקים בדבר של סכנה ומניעתה, רגילים להגזים, ולהגביר קצת את החשש כדי להרחיק מהסכנה. לדוגמא: מעלית המסוגלת לשאת משקל של ארבע מאות ק"ג, יתירו להעמיס עליה רק שלש מאות ק"ג - בבחינת "מקדם בטיחות". ויעוין במסכת בבא בתרא (דף קז ע"א), כשנחלקו שמאים בשוויה של קרקע, אומרים שהאמצע הוא הצודק. כי אנו נוטים לפשר בין השמאים ולומר שכולם כוונו קרוב לאמת.

לפי זה נוכל גם ליישב את דברי החזון איש, בענין המשכת ההריון, ולומר דמאחר ורופא אחד מקבל אחריות על עצמו, ואומר שיכולה להמשיך את ההריון - כח דהיתרא עדיף, ואנו נוטים לומר ששני הרופאים האחרים הרחיבו קצת את גבול הסכנה, ובאופן זה מותר לאשה לסמוך על הרופא היחיד ולהמשיך את ההריון.

והנה מו"ר הגאון רבי שמואל ואזנר זצ"ל ביאר את דברי החזון איש, דמכיון דבכל הריון יש בו סכנה אלא שחסד ה' חופף על היולדת, לכן מותר לסמוך כאן על רופא יחיד, גם כשהוא נגד רבים.

וכעין זה כתב בספר "במחיצת החזון-איש" (עמוד 340): "יום אחד הביאו לפניו שאלה בנוגע לאשה בהריון, שלדברי הרופאים הכרח הוא לבצע בה "הפלה" מטעמי פיקוח-נפש. הוא הקשיב לפרטים והכריע לשלילה. הוא לא הסתפק בפסק הלכה, ואמר לשואלים: "הרי כל תהליך הלידה הוא מנפלאות הבורא. בדרך הטבע אי אפשר להבין כיצד מגיח התינוק מרחם אמו. כלום ידוע לרופאים כמה נפלאות עתיד הקב"ה לעשות עוד כאשר תקרב ללדת?". הקב"ה הפליא לעשות, לא אירע מכשול, וכאשר מלאו ימיה נולד תינוק בריא ושלם, וגם לה היה שלום", ע"כ.

והצעתי את הדברים לפני מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואמר שלדעתו דברי החזון"א שהתיר לסמוך על דעת הרופא היחיד נגד השנים, נאמרו לאחר שבחן היטב את העובדות בדבר אותה מעוברת, וקבע שהסכנה רחוקה, והרופאים שאמרו שההריון סכנה לאם, בהגזמה אמרו זאת, והרופא היחיד שאמר שאפשר להמשיך את ההריון, הוא שאמר את האמת או קרוב לאמת, ולכן הורה החזון"א שיש רשות לסמוך עליו. ומעיקר הדין, אם רופא אחד אומר שהמשך ההריון מהווה סכנה לחיי האם, והשני חולק עליו, ושני הרופאים מדייקים בדבריהם היטב, יש להחמיר ולהפסיק את ההריון, אם ברור לנו שהרופא לא מגזים אלא העמיק לחקור היטב, ואומר את האמת הנראית לו, שיש סכנה מוחשית לחיי האם, מבלי שיזלזל בחיי העובר. כי חיי האם קודמים לחיי העובר וחיי נדחים מפניה, ובפרט שאין לו חיים משלו והוא יונק את חייו ממנה.

אמנם בשאלתנו, באשה שסובלת מ "נפרוטיק סינדרום" שחשש הסכנה לאשה להיכנס להריון הוא רחוק ולא ברור, וכפי שנכתב בשאלה בסעיפים ג, ה, ח, י. גם לדעת מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מותר לאשה להיכנס להריון, וכדעת החזון"א.

לסיכום:

מותר לאשה להיכנס להריון.

חולה שביקש מהרופא לשלוח שיתפללו עליו בכותל המערבי, האם ישלח הרופא חבר או את אשת החולה

שאלה

חולה שביקש מהרופא שיתפללו עליו בכותל המערבי, ונסתפק הרופא את מי עדיף לשלוח סתם חבר, או את אשת החולה?

תשובה

נאמר במסכת מנחות (דף צג ע"ב) צריכותא, למה צריך פסוק מיוחד למעט שליח מ"סמיכה", ועוד פסוק מיוחד למעט את אשתו מ"סמיכה", משיבה הגמרא דאי אשמעינן רק שליח, היינו אומרים דאמנם שלוחו של אדם כמותו, אבל לא כגופיה דמיא, אבל אשתו דכגופיה דמיא¹ אימא תיסמך, צריכא.

מדברי חז"ל אלו רואים, שכוחה של אשתו גדול יותר מסתם שליח, וה"ה לגבי תפילה עליו, והוא משום שהיא כגופו, וכתב רש"י (בראשית כא, יז): יפה תפילת החולה מתפילת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל², א"כ עדיף לשלוח את אשתו כגופו כי תפילתה קודמת להתקבל לאחרים, ובפרט אם היא אשת ת"ח, הרי זה נחשב כתפילת ת"ח עליו.

יש להוסיף את הנאמר במסכת סנהדרין (דף כב ע"ב) אין איש מת אלא לאשתו, ואין אשה מתה אלא לבעלה. א"כ תפילת האשה על בעלה יותר חזקה. ונאמר במסכת ברכות (דף לב ע"א) ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר: מלמד שעמד משה בתפילה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלהו. הרי שיש מעלה מיוחדת בתפילה עד שהחלהו, ומן הסתם האשה תהיה בצער ובדרגת תפילה יותר גדולה על בעלה.

לסיכום: עדיף לשלוח את האשה.

¹ אולי מקור האי הלכתא כגופו, הוא מזה שנאמר "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד", והוסיף הרמב"ן "והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתו, ויראה שאשתו קרובה לו מהם. עכ"ל. הרי שאשתו כגופו והיא יותר קרובה אליו משאר קרוביו.

² וקשה על דברי רש"י מהגמרא במסכת ברכות (דף ה ע"ב) שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. ותיירץ גיסי הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א: רפואה על ידי תפילה - עדיפה על ידי תפילת החולה יותר מתפילת אחרים, אך רפואה על ידי "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" אינה יכולה להתבצע אלא על ידי אחרים, ועל כך אמרה הגמרא: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים". עכ"ד. (ספר מרפסין איגרי ע' שמג). ובר"א מזרחי (בראשית כא, יז על דברי רש"י) חילק, שתפילת החולה עדיפה כאשר הוא יכול לכונן כראוי, אבל במקום שמחמת היסורים לא יכול לכונן כראוי, תפילת אחרים עדיפה. לפי"ז בענינו שאשתו מתפללת עליו והיא כגופו, הרי אין לה את יסורי החולה ויכולה לכונן, וע"כ תפילתה עדיפה.

הפרופסור נאלץ להפסיק את ההרצאה עקב הגעתו הלא צפויה של גדול הדור

מעשה בארגון חשוב ומפורסם המארגן שיעורי תורה לרבנים ומורי הוראה מובהקים, בנושאים שונים. באחד מהכינוסים, החליט בעל הארגון להזמין פרופסור מפורסם בתחומו בכל העולם כדי שיענה תשובות על שאלות הרבנים שליט"א.

הפרופסור המפורסם הודיע, כי הוא יוכל להגיע להרצאה למשך שעה אחת בלבד, ועלות הרצאתו מסתכמת ב-10,000 שקלים! בעל הארגון הסכים, וסיכם עם הפרופסור שההרצאה תמסר מהשעה תשע עד לשעה עשר בערב.

כמובן מארגן הכינוס דאג לסדר ולארגן, בהקפדה רבה, שכל הדרשות ההרצאות האחרות, ושאר הרבנים החשובים יגיעו לפני הגעתו של הפרופסור, באופן שהשעה היעודה, תהיה פנויה לחלוטין עבור ההרצאה של הפרופסור המפורסם...

בליל הכנס הגדול, הכל התנהל כפי המתוכנן, השיעורים הדרשות וההרצאות, והפרופסור הגיע בדיוק בזמן. הוא התחיל את הרצאתו במשך חצי שעה, אלא שלפתע, אירע דבר לא צפוי...

כל הרבנים והנוכחים באולם, נדהמו לגלות שבפתח האולם עמד לא אחר מאשר... גדול הדור שליט"א! התברר, ששבוע לפני הכינוס, נכנס ראש הארגון לביתו של גדול הדור, לקבל את ברכתו לארגון ולקראת הכינוס, והגיש לגדול הדור את ההזמנה לכינוס, אך היה ברור לו שאין שום סיכוי שהגאון הישיש [שטרדות כלל ישראל רובצות על כתפיו] יגיע לכינוס הגדול הנערך מחוץ לעיר...

כיצד אם כן קרה שגדול הדור הופיע באולם? - התברר שגדול הדור הגיע למקום סמוך לשם עריכת חופה וקידושין לאחד מנכדיו, ולאחר החופה, נודע לו שכאן באולם שממול, נערך הכינוס הגדול והחשוב, בהשתתפות רבנים גדולים ורבים, והוא בעצמו ברח את ראש הארגון לקראת הכינוס. גדול הדור החליט להיכנס ולברך את כל הרבנים החשובים לרגל הכינוס החשוב.... מטבע הדברים, גדול הדור התבקש לומר כמה דברי תורה, וכיד ה' טובה עליו, האריך בדברי אלוקים חיים מתוקים מדבש. והוא סיים את דבריו בשעה עשר.

כמובן ראש הארגון רץ אל הפרופסור וביקשו: "ימשיך נא כבודו את ההרצאה". הפרופסור החל להתנצל והודיע: "עלי לצאת בזריזות להרצאה הבאה... אבקש שתעביר לחשבוני עוד הערב את מלוא הסכום עליו סיכמנו, עשר אלף שקלים!".

מארגן האירוע התרעם כנגדו: "יסלח לי כבודו, אבל לי נראה שאיני חייב לשלם אלא מחצית מן הסכום, עבור הרצאה של חצי שעה... שכן ברור שלא היה שייך לבקש ממרן גדול הדור שליט"א שימתין עד לסיום הרצאתך, כך שאירע כאן אונס לא צפוי כלל...".

"ידידי היקר - הגיב הפרופסור - כפי שידוע לך זמני מאוד יקר! מבחינתי עצם העובדה שהגעתי לאירוע שלך ושהייתי כאן במשך שעה שלימה - מחייבת אותך בתשלום מלא!".

עם מי הדין?

תשובה

ביטול שכירות מחמת אונס

כאשר אדם הזמין פועל לעבודה, ונמנעה מהפועל האפשרות לבצע את העבודה מחמת אונס, בין אם העובד והמעביד שניהם היו יכולים להעלות על דעתם שעלול לקרות האונס, ובין אם שניהם לא היו יכולים להעלות על דעתם שעלול להיות כך, אין המעביד חייב לשלם לעובד את שכרו, אפילו כפועל בטל (שו"ע חו"מ סי' של"ד ס"א. ויעו"ש שרק במקרה שהמעביד היה יכול להעלות על דעתו שיארע האונס, ולא העובד, אזי חייב לשלם לעובד). ולמשל - השוכר מורה פרטי לבנו, וחלה התלמיד [ולא ניתן ללמדו], אזי אם אינו רגיל באותו חולי, המורה מפסיד את שכרו [שם ס"ד]. וכמן כן אם כתוצאה מהפסקת חשמל בלתי צפויה, העובד אינו יכול לבצע את עבודתו, הרי הוא מפסיד את שכרו³.

לאור זאת, היה נראה לומר שמאחר והפרופסור נאלץ להפסיק להרצות מחמת אונס בלתי צפוי לחלוטין, והוא אינו יכול לטעון 'מצדידי יכול הייתי להמשיך להרצות', שהרי גם הוא חייב בכבוד התורה... וממילא פטור ראובן מלשלם לו על חצי השעה שלא עבד.

כאן המניעה 'צדדית'

אולם, נראה שדווקא כאשר קיים אונס כזה שמונע לגמרי את הפועל לבצע את עבודתו, באופן שהעיכוב הוא מחמת המלאכה עצמה, בזה דווקא מצינו שהוא מפסיד את שכרו, וכך היא הסכמת בני אדם. וכגון ששכר בעל הבית את הפועל להשקות את שדהו, ופתאום ירד גשם והשקה את השדה, במקרה שכזה לא שייך כלל שיבצע הפועל את מלאכתו, שכן היא הושלמה מאליה. או במקרה ששכר מלמד ובנו חלה, שאז גם אין כאן בן שניתן ללמדו, או במקרה שאירעה הפסקת חשמל באולם, ולתמורת לא היתה שום אפשרות לנגן, וכדו'.

אבל במקרה דנן הפרופסור הגיע למסור את ההרצאה, ומצד עצמו הוא יכול להמשיך להרצות גם כשגדול הדור הגיע, והפסקת הרצאתו נבעה מסיבה צדדית לגמרי; אין כאן מצב של 'אונס', אלא זו התרחשות שגרמה למארגן לכבד את גדול הדור להשמיע דברי אלוקים חיים, והפרופסור יכול לטעון שאני עשיתי את כל המוטל עלי - הגעתי לכאן ואני מוכן ומזומן להרצות, ואם על פי סדרי ניהול האירוע שלך, נמנע ממני להרצות, איני צריך להפסיד משום כך את שכרי. וכפי הנראה, הסכמת בני אדם היא, ששכירות פרופסור בסדר גודל שכזה

³ בטעם הדין שהפועל מפסיד את שכרו במקום אונס, כתבו ראשונים רבים, שהוא משום שהפועל הוא המוציא מחבירו ועליו הראיה, והלכך ידו על התחתונה. ונחלקו רבותינו בביאור הדברים:

(א) יש שביארו שכיון שבדרך כלל הפועל הוא זה שזקוק להוציא את שכרו מיד בעל הבית, לכך היה לו להתנות עמו מראש שאם יארע אונס הוא לא יפסיד את שכרו, וכיון שלא התנה, איהו דאפסיד אנפשיה - הוא זה שהפסיד לעצמו [יעויין בנמו"י ב"מ מ"ו מדפה"ר, ובתרוה"ד סי' שכ"ט].

(ב) יש שביארו שכיון שאין כאן פשיעה לאחד יותר מחבירו [שגם העובד וגם המעביד לא צפו את האונס], ממילא יש לנו להסתפק מזלו של מי גרם לאונס שיבוא [אם רוע מזלו של הפועל או של בעל הבית], ויכול בעל הבית [המוחזק] לומר לפועל 'מזלך גרם', והפועל שבא להוציא שכרו מבעל הבית, אינו יכול להוציא בלא ראייה והוכחה שמגיע לו שכרו [יעויין ברש"י ב"מ ע"ז. ד"ה פסידא, בשבו"י א'-קע"ו, ובשו"ת נופת צופים סי' שנ"ב].

[שזמנו כה יקר], לא תתבטל מחמת סיבה שכזו⁴.

תשובת הבני אהרן

ומצאנו מקור לדברינו בדברי רבי אהרן לאפאפא זצ"ל, אב"ד באיזמיר, בספרו "בני אהרן" [סימן ל'], שנשאל אודות שוחט-בודק שהועסק על ידי בני הקהל, וביום מן הימים הלכו קבוצת נשים באזור בית המטבחים, ואחת הנשים היתה לבושה בבגד בצבע ירוק, דבר שהיה אסור על פי החוק המקומי, והנה, תוגר אחד משרי העיר הבחין באשה, ופתח במרדף אחריה...

האשה הצליחה לברוח, והתוגר נכנס לבית המטבחים ואיים על השוחט "אם לא תגלה לי מי הוא בעלה של האשה שעברה על דתינו ומרדה בנו בלבושה בגד ירוק, אתפוש אותך במקומו!". השוחט ניסה להתחמק ולדחות את התוגר בדברים, אך הוא לחץ אותו בחזקה ולא הניח לו לעסוק במלאכתו. בסופו של דבר, השוחט נאלץ שלא לעבוד במשך שבוע ימים מחמת העלילה הזדונית של התוגר, ובני הקהל טוענים כי אינם רוצים לשלם לו את שכרו בעד אותו שבוע, יען כי לא עבד עבודתו, והוא טוען שאנוס היה ומגיע לו שכרו.

והשיב הבני אהרן וז"ל: עלה בדעתי לומר, שיש לחלק בין היכא שהעיכוב הוא מחמת המלאכה להיכא שהוא מחמת 'דבר אחר', דבשלמא כשהעיכוב הוא מחמת המלאכה, שאינו יכול לעשותה מפני שלא הוצרכה, או שאינו יכול לעשותה כגון מפני חולי, ונמצא שאינו מקויים לקיים תנאו, הוי פסידא דפועל; אבל הכא שמקויים לקיים תנאו ולעשות מלאכתו, והוא אומר הבא ואעשנה, אלא שאין מניחים אותו לעשותה, זה וודאי הוי אונס גמור דמה בידו לעשות, והרי הוא צווח לקיים תנאו.

וסיים את תשובתו: ויש לחלק בין מילתא דשכיחא למילתא דלא שכיחא, דכל העניינים שנאמרו בגמרא אע"ג דהוי אונס הוי פסידא דפועל, הם עניינים הרגילים ומצויים, ולפיכך על הפועל מוטל להתנות, אבל דבר שאינו מצוי כבשאלתנו אין מפסידא אגריה, והוי אונס גמור, וכיון שמקויים לקיים תנאו חייבים הקהל לשלם שכרו! עכ"ל הבני אהרן.

ולכן גם בשאלתנו צריך ראובן לשלם לפרופסור המרצה גם עבור חצי השעה השנייה. אמנם את חצי שכר זה יקבל כ'פועל בטל', דהיינו, יש לשער כמה הפועל היה מוכן להרוויח פחות ולא לעבוד, ואת הסכום הזה ישלם לו בעל הבית. [ומסתבר שבענייננו יפחיתו למרצה רק סכום מועט בלבד על בטלתו].

לסיכום: יש לשלם לפרופסור המרצה גם עבור החצי שעה השנייה בה נאלץ שלא למסור את ההרצאה, אמנם ישלמו לו חלק זה כ'פועל בטל'.

⁴ ונראה כי ב' הטעמים הנ"ל בהסבר פטור התשלום לפועל, לא שייכים כאן: א) דווקא במקרי אונס שגרתיים ומצויים, כירידת גשמים, הפסקת חשמל, חולי וכדו', שייך לומר שהיה מוטל על העובד להתנות, ומשלא התנה הפסיד, אבל כאן ההתרחשות שאירעה אינה צפויה לחלוטין [כי אף אחד בעולם לא חלם שגדול הדור פתאום יופיע כאן], ולא שייך כלל שהפרופסור יתנה שאם יגיע לכאן גדול הדור בכל זאת תצטרך לשלם לי, וממילא לא שייך לומר שאיהו אפסיד אנפשיה. ב) באשר לסברא שניתן לתלות את רוע המזל שאירע, במזלו של הפועל, נראה שכאן ניתן לטעון שאין כאן כלל 'ביש מזל', אלא אדרבה, הגעת גדול הדור לאירוע היא מזלו הטוב של בעל הבית... [וניתן להניח שהאב מעדיף שיששה בשמחתו גדול הדור למשך חצי שעה גם על חשבון הפסד זמן ההרצאה של הפרופסור, ושווה לו לשלם את מלוא שכר הפרופסור ולזכות להשתתפות גדול הדור בשמחתו].

רופא היכול להציל כהן אלמן, או ישראל נשוי, את מי יציל?

שאלה

נאמר במסכת הוריות (דף יג ע"א) כהן קודם ללוי בהצלה, מה הדין ברופא שנסע בכביש, וראה תאונת דרכים, ושני פצועים לפניו, אחד כהן אלמן, ואחד לוי נשוי, האם יקדים את הכהן בגלל שקדוש יותר, או שמא מאחר והלוי נשוי, והצלתו היא הצלה גם לאשה, שמצילים אותה מלהיות עגונה, אם כן כשמצילים אותו מצילים שנים, את הלוי, וגם את אשתו, שנים עדיפים מכהן אחד?

תשובה

נאמר בתורה (ויקרא כ, ט) "איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומתו". ודקדקו בתורת כהנים שאפילו אם קילל אחד מהם בפני עצמו, וכתב האור החיים הקדוש "אביו ואמו קלל" פירוש כשמקלל את אביו, מקלל גם את אמו, והטעם לפי שהאב והאם הם גוף אחד, כמו שאמרו רבותינו (מנחות דף צג ע"ב) אשתו כגופו, ולכן הנעשה לאחד מהם, יחשב לשניהם יחד עכ"ל. לאור זאת יש לרופא להציל את הלוי הנשוי, כי נחשב למציל שנים, כי אשתו כגופו.

ולפי זה, כאשר שנים עומדים לקלל את אביהם, לאחד יש אבא ואמא, ולאחד יש רק אבא בלבד, ויכול להציל מחטא רק אחד, יציל את המקלל אביו, שהוא נשוי, שאז מציל שנים מקללה, משא"כ האלמן אשתו כבר מתה, ואין אשתו כגופו. ונראה דאם שנים מקללים, אחד מקלל אדם הנשוי עם אשה אחת, ואחד הנשוי חמש נשים, ויכול להפריש מחטא רק את אחד מהם, יפריש את הנשוי חמש נשים, כי הרי אסור לקלל כל אחד מישראל, ואם מקלל אדם הנשוי לאשה אחת, עבר על קללת שניהם, וכאילו קילל שניהם, אבל אם מקלל את הנשוי לחמש נשים, יעבור גם על קללת חמש נשים.

ויש להעיר, האם גם מכה אביו הנשוי לאמו יעבור על מכה אביו ואמו משום דאשתו כגופו? ויש לומר, דשאני מכה שהאמא לא חובלה, והיא שלימה בלי חבלה, וקיים כלל שבמכה אביו חייב רק כשעשה בו חבורה, ואשתו ללא חבורה, משא"כ במקלל שהמקלל פוגע פגיעה רוחנית, ובכבוד הנפגע, ומביישו בודאי פגע גם באשתו, והדברים מרומזים ברבינו האור החיים, שכתב בסיום דבריו, ולזה תמצא שיעניש ה' להמית אשתו כדכתיב (משלי כב, כז) "למה יקח משכבך מתחתידך" (שבת ל"ב).

לסיכום: יציל את הלוי הנשוי, כי בזה מציל שניהם.